

Sajátos helyzet alakult ki Magyarországon a közbiztonság — vagy ahogyan akkoriban nevezték a közbátorság — terén a kiegyezést követően. A közbiztonság jelentős mértékben és tartósan romlott, elsősorban vidéken. Pedig a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a közbiztonság témakörében a magyar állam önállóságát már semmi sem korlátozta. A közbiztonság témaköre — ellentétben az 1849. III.4-ei Olmütz-i birodalmi oktrojált alkotmányban foglaltakkal, mely szerint a belső rend fenntartása birodalmi ügy, ¹ — nem került be a két társország, azaz az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság által közösen intézendő ügycsoportok közé.² Abban a tekintetben pedig, hogy milyen legyen a polgári magyar állam rendvédelme már a reformkorban lezajlottak a viták a közigazgatásfejlesztési témakör részeként. Ennek nyomán és a korábbi gyakorlatnak megfelelően a magyar közgondolkodásban a rend védelme az önkormányzatisággal társult. 1867-ben — miután a császári királyi rendvédelmi szervezetek magyarországi működését beszüntették³ — a Magyar Királyságban a rendfenntartás kompetenciája néhány speciális részterület, mint például a Magyar Királyi Pénzügyőrség kivételével⁴ visszakerült az önkormányzatokhoz.

Az önkormányzati rendőrségeket tartalmazó rendvédelmi modell azonban a gyakorlatban — a nagyobb városok kivételével — megbukott. A kisebb települések ugyanis nem rendelkeztek kellő anyagi erővel ahhoz, hogy biztosíthassák a saját rendőrségük költségeit. A neoabszolutizmus előtti időkből örökölt pandúr szervezetek ugyan szerény költségvetéssel működtek, azonban a megváltozott viszonyok között a rend fenntartására már alkalmatlanok voltak.⁵

Kezdetben úgy gondolta az ország vezetése, hogy az anarchia felszámolása nyomán még alkalmasak lesznek az önkormányzati rendvédelmi testületek a rend fenntartására. Ezért a legsúlyosabb bűnügyi fertőzést elszenvedő megyecsoportokra kiterjedő hatáskörrel királyi biztosokat neveztek ki a rend helyreállítása céljából. Ilyen volt RÁDAY Gedeon a dél-alföldi térségre kiterjedő feladattal. RÁDAY Gedeon működése során a betyárvilágot felszámolta. Drasztikus módszerekkel ugyan, de elérte a térségben a bűnbandák, orgazdák felderítését elfogását és felelősségre vonását.⁶

A királyi biztos rendszer tehát alkalmasnak bizonyult arra, hogy az anarchiát felszámolja. Ezzel szemben azonban a megszokott mederbe visszatérő rendvédelmi tevékenység alkalmatlannak bizonyult arra, hogy a rendet fenntartsa. Nyilvánvalóvá vált tehát, hogy a rendvédelmi modell alkalmatlan a számára kitűzött cél, a rend fenntartása megvalósítására. Szükségesség vált az egy pilléren — az önkormányzati rendfenntartó szervezeteken — nyugvó rendvédelmi modell megerősítése. A magyar rendvédelmi modellt olyan jellegű szervezettel kellett gyarapítani, amely tartósan képes a vidék rendvédelmének a biztosítására.⁷

Kézenfekvő volt, hogy a XIX. században virágkorát élő rendvédelmi testület felé fordult a magyar rendvédelmet fejleszteni kívánók figyelme. A XIX. században Európa valamennyi országában létrehozták a csendőrséget, amely olcsón, gyorsan és tartósan megteremtette, valamint fenntartotta a vidék rendvédelmét.⁸

A témakörben véleményt nyilvánító ludovikai munkatárs is ilyen jellegű javaslatot dolgozott ki. ÚJHEGYI Béla honvéd fhdgy. Javaslattévő a rendvédelem iránt érdeklődő személy volt. Karrierjét is a magyar rendvédelem terejében valósította meg.⁹

ÚJHEGYI Béla honvéd fhdgy. részletes tervet dolgozott ki. Indítványa nem tekinthető egyedinek, hiszen — a kedvezőtlen közbiztonsági helyzet arra sarkalta a belügyminisztert, hogy mint — a rendfenntartásért felelős tárca vezetője javaslattételre szólított fel mindenkit arra, hogy akik a témakörben illetékesek, illetve járatosak osszák meg a magyar rendvédelem fejlesztésére irányuló elképzeléseiket a Magyar Királyi Belügyminisztériummal.¹⁰

ÚJHEGYI Béla honvéd fhdgy. az általa javasolt szervezetet ugyan nem csendőrségnek, hanem „Magyar Királyi Katonai Államrendőrség”-nek nevezte, azonban az elképzelt szervezet ismertetése nyomán nyilvánvalóan csendőrség típusú szervezet létrehozására gondolt. A javasolt szervezet tekintetében az indítványozó meglehetősen bizonytalan volt, hiszen elgondolása ismertetésének végén a szerző maga vetette fel, hogy célszerűbb volna az elképzelt szervezetet „Magyar Királyi Biztonsági Csoport”-nak nevezni.¹¹

A javasolt szervezetet a belügyi tárca irányítása alá tartozónak tekintette, bár személyi témakörben a honvédelmi tárca kompetenciájába tartozónak tartotta. Emellett pedig a személyi állomány öltözkését, személyi fegyverzetét és felszerelését a Magyar Királyi Honvédségnél rendszeresítettekből kívánta megvalósítani. A testületi tagok számára honvéd gyalogsági zubbonyt, a tisztelnél attilát és utász-, illetve úgynevezett szalon pantallót — nyáron pedig zsávolgy anyagból készült zubbonyt és nadrágot — télen pedig lovassági köpenyt és tábori sapkát kívánt rendszeresíteni. Az öltözéken pedig a

fegyvernemi szín — a csendőrség későbbi színe — a buzervörös lett volna. A ruházat csak egy-két speciális elemmel egészült volna ki, mint például a barna vízhatlan nemezkalap lószőr forgóval. A tervezett csendőrség belső függelmi viszonyait katonainak tekintette, a személyi állomány katonai rendfokozatot viselt volna.¹²

A fegyverzet tekintetében a lovassági kard, a Gasser-féle forgópisztoly rendszeresítését tartotta célszerűnek. A karabélyt illetően azonban nem a haderőnél rendszeresítettek átvételét tekintette helyesnek, ehelyett úgy gondolta, hogy a forgópisztoly karabélyosított változatát indokolt a testületnél rendszeresíteni.¹³

A testület szervezeti felépítését — az irányító minisztériumi szinttől eltekintve — négyszintesnek képzelte. A felső vezetést hét osztály-parancsnokság látta volna el a honvéd kerület-parancsnokságokkal megegyező székhelyekkel és működési területtel. Ezek lényegében megfeleltek a Magyar Királyi Csendőrség kerület-parancsnokságainak. Az osztály-parancsnokságok alárendeltségébe 20 szárny-parancsnokság tartozott volna a honvéd dandár-parancsnokságokkal azonos székhellyel. Ez a Magyar Királyi Csendőrségnél a kerület-parancsnokságok alárendeltségében álló szárny-parancsnokságoknak felelt meg. A szárny-parancsnokságok irányítása alá az alosztály-parancsnokságokat tervezte a javaslattevő, amelyek székhelyei a honvéd zászlóaljok székhelyeivel lettek volna azonosak. Ez a parancsnoksági szint a Magyar Királyi Csendőrségnél a szakaszparancsnokságoknak felelt meg. Az alosztály-parancsnokságok pedig az őrs állomásokat irányították volna, amelyek a Magyar Királyi Csendőrség őrsi elméleti elődeinek tekinthetők. A javaslattevő a parancsnokságokat néhány főre tervezte, az őrsök létszámát pedig 6-8 főnek gondolta.¹⁴ **(I.sz. melléklet)** Az őrsökön szolgálatot teljesítő személyi állomány köréből csupán egy fő számára biztosított volna az tervező őrszlaktányán kívüli szolgálati lakást. Az őrs többi tagja pedig az őrsön lakott volna.

A testület személyi állományának a létrehozása majd az utánpótlása a Magyar Királyi Honvédség, illetve a korábbi (neoabszolutizmus kori) és az önkormányzati rendvédelmi testületek tagjai köréből került volna ki azon személyekre tekintettel, akik az előfeltételeknek megfeleltek (testmagasság, erős és egészséges testalkat, kielégítő erkölcsi állapot, a tisztek kivételével nőtlen, vagy gyermektelen özvegy, életkor limit). Ezt követte volna az átképzés a tisztek és a legénység számára eltérő tartalommal, idővel és jelleggel.¹⁵ A személyi állományt eredményes próbaszolgalat (gyakornoki idő) teljesítése nyomán véglegesítették volna a testületnél.

A személyi állományt a katonákra vonatkozó általános jogosultságok és kötelezettségek illeték volna meg. Ugyanarra a nyugdíjra számíhattak volna, mint a Magyar Királyi Honvédség tisztjei és altisztjei. A csendőr legénység a honvédség altiszt karának a jellegével bírt volna, mint ahogyan az a valóságban a Magyar Királyi Csendőrség legénységi állománya tekintetében meg is valósult. A testület orvosi ellátási rendszere a honvédségi egészségügyi ellátással lett volna megegyező, a kórházi kezelésüket is alapvetően a honvéd kórházakban tartotta a tervező kivitelezhetőnek.¹⁶

A tisztek szolgálati lakásra, a legénység pedig laktanyai elhelyezésre lett volna jogosult a kevés számú nős altiszt kivételével, akik ugyancsak jogosultak lettek volna térítésmentes szolgálati lakásra.¹⁷

Összességében megállapítható, hogy ÚJHEGYI Béla honvéd fhdy. 1873. V. 24-én kelt tervezete — vagy ahogyan ő fogalmazott „nézetek” — szinte valamennyi lényeges téma tekintetében kísértetiesen hasonlított az 1881-1884 között felállított Magyar Királyi Csendőrségre. Minden bizonnyal az sem lehetett csupán a véletlen műve, az ÚJHEGYI Béla-féle tervezet és a valóságban csaknem egy évtized múlva kiépülő szervezet jelentős mértékben hasonlított egymásra. Nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy a Magyar Királyságban is — Európa többi országához hasonlóan — a polgári közbiztonság megteremtésének a leghatékonyabb szervezete a csendőrség volt. Végül is TISZA Kálmán államférfiú bölcsességére és bátorságára volt szükség ahhoz, hogy — miután a szakemberek felismerték a magyar rendvédelem gyenge oldalait — szakítson a reformkorig visszanyúló megcsontosodott önkormányzati rendvédelmi modell prekonceptiójával és a hazai viszonyokra adaptálva a korszak legkorszerűbb rendvédelmi testületét a csendőrséget hozza létre.

Elgondolkodtató, hogy a XX. és XXI. század fordulóján a honvédelem és a rendvédelem merev szétválasztása előtérbe kerülése dogmájának hiánya milyen racionális gondolkodást tett lehetővé a Magyar Királyságban és az Osztrák-Magyar Monarchiában, illetve Európa-szerte. A tervezők gondolatvilágát ekkor még nem határolta be a dogmáknak való megfelelés. Racionálisan gondolkodtak abban a tekintetben, hogy a cél a közrend, — korabeli szóhasználat szerint közbátorság, kialakítása és fenntartása — érdekében az állam leginkább a alkalmas erőforrásait hasznosítsák. Úgy gondolták nem az a legfontosabb, hogy a kialakításra kerülő rendvédelmi testület mely tárca irányítása alatt áll, hiszen végső soron valamennyi minisztérium a kormány felügyelete alá tartozott. Az irányító tárca és a testület jellegének a megválasztása tekintetében vezérlő elvnek azt tartották, hogy mely testület

szellemisége, felszerelése, szervezete alkalmas a leginkább a kitűzött cél elérésére. A militarizmust nem tekintették eleve „ördögtől valónak”, hanem úgy gondolták, hogy olyan racionális vezetési és szolgáltatellátási metódus létrehozását teszi lehetővé, amely a legtakarékosabban és a lehető leggyorsabban alkalmas a közbiztonság megteremtésére és megtartására. Nem lehet véletlen, hogy a kiegyezés után, majd az I. világháborút követően is a magyar szakemberek polgári a magyar állam vidéke közrendjének a biztosítása érdekében a legrátermettebb testületnek a csendőrséget tartották. Bizonyára az sem véletlen, hogy a csendőrség eltörlésének a gondolata nem a polgári magyar állam közbiztonsága megteremtésének az igényéhez, hanem a polgári magyar állam lebontása kívánalmainak a teljesítéséhez kapcsolódott.

ÚJHEGYI Béla honvéd fhdgy. javaslata jól példázza, hogy a csendőrség típusú rendvédelmi testület magyarországi bevezetésének gondolata nem egy szűk uralkodói elit kezdeményezése volt csupán, hanem a magyar polgári társadalom hazai közbiztonság-fejlesztésre vonatkozó elképzelésének széles körben elterjedt nézetei valósultak meg a Magyar Királyi Csendőrség létrehozásával.

Jegyzetek:

- ¹ ZACHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél. 69.p.
- ² GALÁNTAI: 87-135.p.
- ³ ZACHAR: A politikai irányzatok rendvédelmi koncepciói a dualizmus korában.
- ⁴ CSIZMADIA: 199-201
- ⁵ PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.
- ⁶ CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.*
- ⁷ PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXXIV.évf. (1986) 4.sz. 45-50.p. HU-ISSN 0133-6738.
- ⁸ PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40. p. HU-ISSN 0133-6738.
- ⁹ ÚJHEGYI Béla honvéd fhdgy. a Ludovika akadémia segédtestje volt. 1876. VII. 1-én — miután az erdélyi csendőrezredet átvette a magyar kormány — a csendőrség állományába került. Kezdetben a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium csendőrségi osztályán teljesített szolgálatot, majd áthelyezték az erdélyi csendő-parancsnokságra. 1883-ban áthelyezték a Kassai Csendő Kerület-Parancsnokságra, ahol kerület parancsnok-helyettesi beosztást töltött be. 1905. I. 5-én halt.
- AMANT: 103.p.
- ¹⁰ Loc.cit.
- ¹¹ Loc.cit.
- ¹² Loc.cit. 109-110.p.¹³ Loc.cit. 108.p.
- ¹⁴ PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. ; PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.*
- ¹⁵ AMANT: op.cit. 103.p.
- ¹⁶ Loc.cit. 108.p.
- ¹⁷ Loc.cit. 109.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

CSAPÓ: <i>Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.</i>	—	CSAPÓ Csaba: <i>Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.</i> Pécs, 2007, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 204 p. HU-ISBN 978 963 94 98. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
CSIZMADIA	—	CSIZMADIA Andor: <i>A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.</i> Budapest, 1976, Akadémia Kiadó. 560 p. HU-ISBN 963 05 0713 7. 199-201
GALÁNTAI	—	GALÁNTAI József: <i>A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.</i> Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
PARÁDI: <i>A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.</i>	—	PARÁDI József: <i>A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.</i> Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

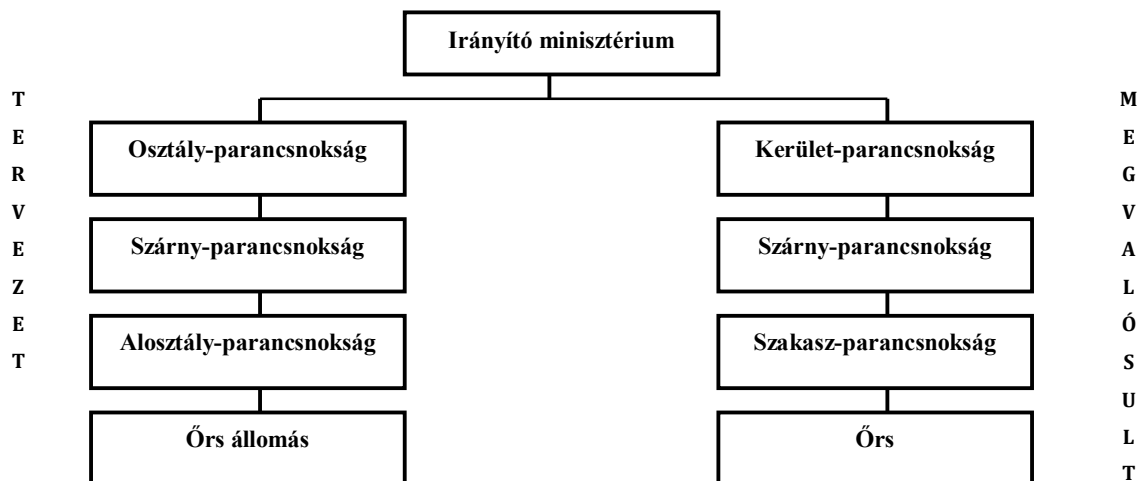
TANULMÁNYOK

PARÁDI: A dualista Magyarország belügyi szervei.	—	PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei. <i>Belügyi Szemle</i> , XXXIV.évf. (1986) 4.sz. 45-50.p. HU-ISSN 0133-6738.
PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség.	—	PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. <i>Belügyi Szemle</i> , XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40. p. HU-ISSN 0133-6738.

- PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 80-90.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 03-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szerveknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, II.évf. (1992) 3.sz. 65-73.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Tradíció és korszerűség” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: A politikai irányzatok rendvédelmi koncepciói a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4.sz. 8-20.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme.” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- CIKKEK**
- AMANT — AMANT Zoltán: A Ludovika Akadémia javaslata a csendőrség felállítására. *Csendőrségi Lapok*, XXIII.évf. (1933) 4.sz. 102-110.p.

I.sz. melléklet

A tervezett és a megvalósított magyar csendőr szervezet.

Forrás ! - AMANT Zoltán: A Ludovika Akadémia javaslata a csendőrség felállítására. *Csendőrségi Lapok*, XXIII.évf. (1933) 4.sz. 102-110.p.
 - PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* 49-64.p. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.